

Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi

ISSN:2147-7523

Cilt: 3, Sayı: 2, ss.76-105

Geliş Tarihi : 05.12.2016

Kabul Tarihi : 31.12.2016

Suriye İç Savaşı'nın Lübnan'a Etkileri (2011-2016)

Ayşe Selcan Özdemirci*

Öz

Bu makale Suriye iç savaşının Lübnan üzerinde siyasal, toplumsal, güvenlik ve ekonomik alanlarda yarattığı etkiyi incelemektedir. Bu kapsamda iki ülke arasındaki ilişkilerin tarihsel boyutunun Lübnan'daki toplumsal ve siyasal yapıya nasıl tesir ettiği temel alınarak söz konusu tesirin iç savaşla kazandığı boyut tartışılmaktadır. Tartışmanın temelinde Suriye'nin tarihsel olarak Lübnan üzerinde sahip olduğu ayrıcalıklı konum ve bu konumun Lübnan toplumsal ve siyasal yapısı üzerindeki ayrıştırıcı etkisi yer almaktadır. Bu çalışma Lübnan'da yaşanan gelişmeleri ulusal güvenlik ve siyasal sorunlar ile mülteciler ve sosyo-ekonomik problemler olmak üzere iki ana başlık altında ilgili literatürün yanı sıra bu süreçte ülkede yapılan saha gözlemlerine de dayanarak açıklamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Suriye İç Savaşı, Lübnan, Suriye, Gelecek Hareketi, Hizbullah, Mülteciler

* Arş.Gör., Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Enstitüsü, aozdemirci@sakarya.edu.tr

The Effects of the Syrian Civil War on Lebanon (2011-2016)

Ayşe Selcan Özdemirci*

Abstract

This article examines the effects of the Syrian civil war on political, social, security and economic fields in Lebanon. In this context, how the historical dimension of the relations between the two countries affected the social and political construction in Lebanon was taken as basis and the dimension in which the effect was achieved with civil war was discussed. The basis of the study is the privileged position that Syria has historically possessed over Lebanon and this position's discriminator effect on the social and political structure of Lebanon. This study evaluates developments in Lebanon under two main headings: national security and political problems, and refugees and socio-economic problems. The studies conducted on the related literature in the study were also tested with field observations.

Keywords: Syrian Civil War, Lebanon, Syria, The Future Movement, Hezbollah, Refugees

* Res. Asst., Sakarya University, Middle East Institute, aozdemirci@sakarya.edu.tr

1. Giriş

Kamal Salibi, Lübnan'ı “1975 yılından bugüne siyasi ve sosyal düzensizliğin en dikkat çekici ve mühim örneklerinden bir...”¹ ülke olarak tanımlar. 2011 yılında Suriye’de başlayan barışçıl halk hareketlerinin kanlı bir iç savaşa dönüşmesi tüm bölgeye hakim olan bir kaos ortamı yaratırken, gerek çalkantılı ve çekişmeli iç siyaseti gerekse Suriye ile tarihsel ilişkisi bağlamında Lübnan’ı da fazlasıyla etkisi altına almış ve Salibi’nin ifadesinin bugün de geçerliliğini koruduğunu göstermiştir. Suriye’deki gelişmelerle ilintili olarak bölgede etki sahibi olan/olmaya çalışan aktörlerin bir temsil savaşı arenasına dönüştürdüğü Lübnan, hem iç siyasette hem de uluslararası düzeyde Suriye meselesine kilitlenmiştir. Suriye iç savaşının Lübnan üzerindeki etkilerini, ulusal güvenlik ve siyasal sorunlar ile mülteciler ve sosyal problemler olmak üzere iki ana başlık üzerinden okumak mümkündür.

Suriye, bağımsızlığını kazandığı 1943 yılından beri Lübnan’ı kendi topraklarından bir parça olarak görmüş, ülkenin bağımsızlığını tanımamıştır. Bu doğrultuda sadece Lübnan’ı siyaseten manipüle etmekle yetinmemiş zaman zaman fiilen de Lübnan topraklarında askeri varlık göstermiştir. 2005 yılında Suriye, ulusal ve uluslararası geniş bir kitle tarafından Eski Başbakan Sünni lider Refik Hariri suikastının müsebbibi olarak görülmüş ve Lübnan topraklarından fiilen çekilmek zorunda kalmıştır. Ancak Hariri’nin ölümünü takiben bu çok kültürlü ülke, siyaseten iki keskin kutba ayrılmış ve taraflar kendilerini Suriye ile nasıl bir ilişki kurulacağı üzerinden konumlandırmışlar, bu bağlamda Suriye Lübnan’da siyasal yapıyı belirleyen en önemli aktörlerden biri konumuna gelmiştir.

Refik Hariri’nin hayatını kaybettiği suikastın kim tarafından gerçekleştirildiği hala netleşmemiş olmakla birlikte ülkeyi sosyo-politik manada ikiye bölmüş, Lübnan siyasal aktörleri Suriye karşıtı ve Suriye taraftarı olmak üzere varlık göstermiştir. Giderek zayıflayan ve etkisizleşen devlet yapısı ve buna karşı bölgesel gelişmelerden beslenen iki kutuplu siyasal sistem, iç savaş ile tamamen Suriye’de yaşanan gelişmelerin rotasına girmiş son tahlilde Lübnan geçtiğimiz beş yıl boyunca Suriye iç savaşından en çok etkilenen ülkelerden biri konumuna gelmiştir.

¹ Kemal Salibi; *A House of Many Mansions: The History of Lebanon Reconsidered*, I.B. Tauris, London: 2002, p. 7.

Tarihsel süreç boyunca Lübnan üzerinde etkili olan Suriye'de yaşanan gelişmeler, Lübnan'ı son derece olumsuz şekilde etkilemiştir. Ülkede güvenlik kaygısı ve terör olaylarında ciddi artış yaşanmış, Suriye'de yürütülen savaşın devlet dışı aktörleri mücadelelerini Lübnan içerisine taşımışlardır. Ülke 1,2 milyonu² aşkın Suriyeliye ev sahipliği yapmak durumunda kalmış buda Lübnan ekonomisini son derece olumsuz şekilde etkilemiştir. Ayrıca Hizbullah'ın fiilen Suriye'de rejim lehine savaşa dahil olması toplumsal ve mezhepsel kutuplaşmayı körüklemiş, ülkede siyasi, sosyal ve ekonomik problemler içinden çıkılmaz hale gelmiştir.

2. Lübnan-Suriye İlişkilerinin Tarihsel Boyutu

636 yılında Hz. Ömer tarafından fethedilip Şam'a bağlanan Lübnan sırasıyla Emevi, Abbasi, Mısır, Selçuklu, Eyyubi ve Memluk hâkimiyetlerine girmiş, 1516 yılında Osmanlı topraklarına dâhil edilmiştir.³ Bu dönemde Lübnan, Filistin, Suriye ve bugünkü Irak topraklarının bir kısmının da dahil olduğu bölgeyi, Araplar 'eş-Şam' olarak isimlendirmiştir. 1861 yılında mutasarrıflıkla yönetilmeye başlayan Lübnan'ın o dönemde coğrafi sınırları Cebel Lübnan'dan ibarettir.⁴ 1920 yılında bölgede manda yönetimi kuran Fransa (*Mandat français en Syrie et au Liban French* – Fransız Suriye Lübnan Manda Yönetimi) Cebel Lübnan'a Sur, Sayda, Trablus, Cebel Amil, Vadi et-Taym ve Beka Vadisi'ni de eklemiş ve ülkenin coğrafi sınırları ile çeşitlilik arz eden sosyal yapısı bugünkü halini almıştır. Günümüzde Lübnan; Beyrut, Cebel Lübnan, Kuzey Lübnan, Bekaa, Nebatiye ve Güney Lübnan olmak üzere altı vilayetten (muhafazah) oluşmaktadır.⁵

Dinlerin ve mezheplerin olağanüstü farklılık arz ettiği Lübnan için Ahmet Cevdet Paşa '*Nuh'un Gemisi*' benzetmesini yapmıştır.⁶ Çeşitlilik ve Orta-doğu bölgesinin temel unsurlarını yansıtan bir emsal olması bakımından

² Heiko Wimmen; *Balancing on the Brink: Lebanon, Tangled up in the Syrian war, Struggles to Maintain Its Stability*, German Institute for International and Security Affairs, SWP Comments 24, April 2015, p. 1.

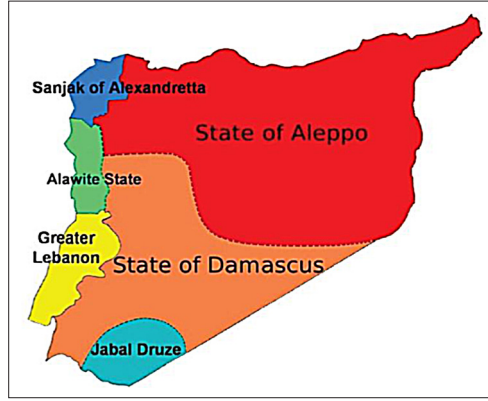
³ Modern Lübnan öncesi geniş bilgi için bkz: William Harris; *Lebanon: A History 600-2011*, Oxford Press, NewYork:2012, pp. 29-146.

⁴ Fawwaz Traboulsi; *A History of Modern Lebanon*, Pluto Press, London:2007, pp. 41-51.

⁵ About Lebanon: Administrative Division, The Central Administration of Statistics (CAS),www.cas.gov.lb, (25 Kasım 2016).

⁶ Mehmet Çelik; Lübnan'da Milliyetçiliğin Fikri Temelleri ve Oluşumu, *The Journal of Academic Social Science Studies*, N. 35, Summer I, 2015, s. 440.

söz konusu benzetmenin Lübnan için gayet uygun olduğu belirtilebilir. Ancak bununla birlikte siyasal güç savaşları bağlamında Lübnan'ın seyri; ortak bir problemten kurtuluş için kaçan farklılıkların biraradalığından ziyade farklı grupların aynı hedef (iktidar) için ayrı kaynaklardan beslendiği, kendine has bir yapı arz eden özelliği ile Nuh'un gemisi metaforundan ayrılmaktadır.

Harita I: Fransız Suriye-Lübnan Manda Yönetimi, 1920⁷

Ülke idaresinde uzun bir süre Dürziler hâkim olmuş ancak bu üstünlük daha sonra Marunîlerin eline geçmiştir.⁸ Bu bağlamda Lübnan'da yönetimde söz sahibi olma konusunda mezhepler arası çatışmaların Dürziler ve Marunîler arasında başladığı ifade edilebilir. 1920 yılında Lübnan'da Fransız manda dönemi başlamış⁹, bugün ülkede birçok sorunun kaynağı olan ortaklaşmacı demokrasinin (consociational democracy) temelleri bu dönemde atılmıştır. Milletler Cemiyeti'nin Fransız mandasına bıraktığı Lübnan'da çizilen yeni sınırlar ülkede Müslüman nüfusun sayısını artırmış, böylelikle Marunîlerin siyasal üstünlüklerini sürdürebilmeleri için Fransız desteğine bağımlı olmaları sağlanmıştır. III. Fransız Cumhuriyeti anayasası model alınarak oluşturulan Lübnan anayasasında, mezheplere dayalı temsil oranı 1932 yılında yapılan nüfus sayımına göre belirlenmiştir.¹⁰ 1932 nüfus sayımına

⁷ French Mandate of Syria and Lebanon, www.saylor.org (30 Kasım 2016).

⁸ Mustafa Öz, "Dürzilik", D.İ.A., C. X, s.46.

⁹ Fransızların ülkeyi işgali 1918 yılında başlamıştır. Resmi olarak manda idaresi ise 1920 yılında General Gouraud'un Büyük Lübnan Devleti'nin kurulduğunu ilan etmesi ile başlar. Ayrıntılı bilgi için bkz: Fawwaz Traboulsi, *ibid*, pp. 88-108.

¹⁰ Albert Hourani, *Syria and Lebanon: A Political Essay*, Oxford University Press,

göre ülkede 785.543 kişi yaşamaktadır¹¹ ve %28.8'lik oran ile Marunilerin Lübnan'da çoğunluğu oluşturduğu kabul edilmiştir.¹² Bu nüfus sayımı, ülkede siyasal temsilden sosyal düzenin tesisine, hukuki işlemlerden kamu personellerine bir çok alanda hakim olan kota ve düzenlemeleri belirlemesinin yanı sıra, günümüze kadar yapılmış tek nüfus sayımı olması nedeniyle de önemlidir.

Maruniler, Fransız manda döneminde elde ettikleri ayrıcalıklı konum nedeniyle ekonomik alanda güçlenmiş, buna mukabil demografik açıdan çoğunluk olma özelliklerini ilerleyen yıllarla birlikte dış göç ve Müslüman nüfusun daha hızlı artması nedenleriyle kaybetmeye başlamışlardır. Ancak siyasal temsili belirleyen nüfus sayımı tekrarlanmadığı için Maruniler siyasal üstünlüklerini korumaya, diğer etnik-dini gruplarda bu ayrıcalıklı konuma itiraz etmeye devam etmişlerdir. II. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın Fransa'yı işgal etmesi (1941) Lübnan için bir fırsat yaratmış, bu fırsatı değerlendiren ülke bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak Fransa Lübnan üzerinde manda yetkilerini kullanmaya devam etmiş ve Lübnan fiili anlamda bağımsızlığına ancak 1943 yılında kavuşabilmiştir. Hıristiyan ve Müslüman liderler kendi aralarındaki iç çekişmelere manda aleyhine bir süreliğine ara vermiş ve bir araya gelerek oluşturdukları 'Ulusal Pakt' (1943) ile Bağımsız Lübnan'ın yönetim esasları üzerinde anlaşmaya varmışlardır. Buna göre profesyonelleşme (Ar: Taifiyye) şekillendirilen parlamenter demokrasiyle idare edilen Lübnan'da; Cumhurbaşkanı'nun Maruni, Başbakanın Sünni ve Meclis Başkanının Şii olması kararlaştırılmış, mecliste koltukların dağılımında ise Hıristiyanlar lehine 6/5 oranı kabul edilmiştir. Ulusal Pakt ile her ne kadar bağımsızlık için bir uzlaşma sağlanmış olsa da, mezhepçi siyasal yapı aynen korunmuş, bu durum da problemlerin sürekliliğine yol açmıştır. Söz konusu dağılım Taif Anlaşması'nda (1989)¹³ güncellenmiş ve milletvekili kotalarına ilişkin sayılar değiştirilerek bugünkü halini almıştır.¹⁴ Lübnan'ın hem kendi iç siyasetinde hem de bölge ve bölge dışı ülkelerin etkisi ile sahip olduğu problemlerde, esas sebebinin bu yapı olduğu ifa-

NewYork: 1968, p. 121.

¹¹ *ibid*, p.385

¹² Bu sayıma göre Sünniler nüfusun %22.4'ünü, Şiiler ise %19.6'sını oluşturuyordu. Muhammad A. Faour; Religion, Demography, and Politics in Lebanon, Middle Eastern Studies, 43/VI, November 2007, p. 909.

¹³ Taif Anlaşması tam metin için bkz: Taif Agreement, www.un.int/lebanon, (25 Kasım 2016).

¹⁴ Bkz: Tablo I.

de edilebilir. Lübnan bağımsızlığını elde etmiş ancak temel siyasi yapısını Fransızlardan aldığı şekli ile korumuş, dolayısıyla bu yapıdan kaynaklanan problemleri de günümüze dek taşımaya devam etmiştir.

Din - Mezhep	Taif Anlaşması Öncesi	Taif Anlaşması Sonrası
Marunî	30	34
Rum Ortodoks	11	14
Rum Katolik	6	8
Ermeni Ortodoks	4	5
Evanjelik	1	1
Hristiyan Azınlıklar	1	1
Toplam Hristiyan	54	64
Sünni	20	27
Şii	19	27
Dürzî	6	8
Alevi	0	2
Toplam Müslüman	45	64
Toplam	99	128

Tablo 1: Lübnan Hükümeti mezheplere göre kota dağılımı¹⁵

Lübnan, İsrail'in resmen kuruluşunu (1948) takiben, hemen yanı başında yaşanan işgalin kendi topraklarına taşındığı döneme girmiş, Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ)'nün merkezini Lübnan'a taşıması ile birlikte ülke içindeki mezhepsel çatışmalar daha da şiddetlenmiştir. Nitekim 1975 yılında bir iç savaş halini alan süreç, 1989 senesine kadar devam etmiştir.¹⁶ Lübnan İç Savaşı'nın Filistinlilerin gelişini takiben başladığı doğru olmakla birlikte savaşın tek bir sebeple gerçekleşmediğini, Lübnan'ın kendi yapısal sorunları nedeniyle bu kadar şiddetli ve uzun süreli bir iç savaşı tecrübe ettiğini göz ardı etmemek faydalı olacaktır. Lübnan İç Savaşı, ülkeyi Suriye ve İsrail müdahalesine daha açık hale getirmiş ve Güney Lübnan uzun süre

¹⁵ Oytun Orhan; 2009 Lübnan Seçimleri: Kazananlar, Kaybedenler ve Türkiye, ORSAM, Rapor No:4, Temmuz 2009, s. 9.

¹⁶ Ümit Çelik; İç Çatışmalar ve Dış Müdahaleler Arasında Lübnan, History Studies, IV/1, 2012, ss.127-28.

İsrail işgali altında kalırken, Suriye de İsrail ülkeyi terk ettikten sonra dahi askerlerini Lübnan topraklarından geri çekmeyi kabul etmemiştir.

1989 yılında yapılan Taif Anlaşması ile ülkede sular bir süreliğine durulmuş, ancak bu süreç Suriye nezdinde Büyük Suriye (Grande Syria) idealini gerçekleştirmeye dair umudu da güçlendirmiştir. Nitekim Lübnan'ı kendi toprağı olarak gören Suriye; İsrail işgalini gerekçe göstererek askerlerini Lübnan topraklarına yerleştirmiş ve ülke üzerindeki etkisini güçlendirmeye başlamıştır. Refik Hariri suikastına (2005) kadar Lübnan üzerinde tam anlamıyla bir hâkimiyet kuran Suriye, hem suikasttan sorumlu tutularak Lübnan içinde gördüğü tepki hem de artan uluslararası baskılar neticesinde, 2005 yılında askerlerini ülkeden çekmek zorunda kalmış,¹⁷ ancak Lübnan üzerindeki hamiliğinden vazgeçmemiştir.

Lübnan siyasi aktörlerinin bu dönemde Suriye özelinde iki ayrı pozisyon olarak izledikleri politika ve bu politikanın doğurduğu sonuçlar bir bakıma Suriye iç savaşının Lübnan üzerindeki etkisinin neden bu denli güçlü olduğunu da açıklamaktadır. İsrail'in geri çekilmeye başlamasıyla birlikte Suriye'nin Lübnan'daki varlığı, bağımsızlık ve egemenlik kavramları etrafında daha yüksek tonlarda sorgulanmaya başlamıştır. 2005 yılında Eski Başbakan ve Sünni lider Refik Hariri'ye 2005 yılında gerçekleştirilen suikast ile Lübnan'da iki kutuplu siyasal sistem kesin bir güç kazanmış bu durum ülkenin dış aktörlere daha bağımlı hale gelmesine ve bölgesel gelişmelere karşı son derece kırılğan bir yapıya bürünmesine yol açmıştır.¹⁸

Siyasal aktörler iki temel gruba ayrılmış ve bu ayrılış Suriye-İsrail meselesine bakış üzerinde temellendirilmiştir. Şii Hizbullah liderliğinde ki 8 Mart Bloğu'na¹⁹ göre; “İsrail bir numaralı düşmandır ve Lübnan'ın is-

¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: Youssef Chaitani; Post-Colonial Syria and Lebanon: The Decline of Arab Nationalism and the Triumph of the State, I.B. Tauris, New York:2007.

¹⁸ Hariri suikastının Lübnan siyasal yapısı üzerindeki etkisi için bkz: Nicholas Blanford; Killing Mr. Lebanon: The Assassination of Rafik Hariri and Its Impact on the Middle East, I.B. Tauris, London: 2006.

¹⁹ 8 Mart Bloğu: İran ve Suriye yanlısı Şii Hizbullah liderliğindeki koalisyon başta Cumhurbaşkanı Mişel Avn'ın liderlik ettiği Özgür Yurtsever Partisi olmak üzere Suriye ve İran yanlısı siyasal gruplardan oluşmaktadır. 8 Mart ittifakı 14 Mart ittifakına tepki olarak doğmuştur. Sedir Devrimi esnasında 14 Mart destekçilerinin gösterilerine cevaben 8 Mart taraftarları da Suriye'ye bağlılıklarını sunan gösteriler düzenlemişlerdir. İki kutuplu Lübnan siyasal yapısı hakkında daha fazla bilgi için bkz: Simon Haddad; Lebanon: From Consociationalism to Conciliation, Nationalism and Ethnic Politics,

tikrarına kanını feda ederek katkı sağlayan kuzenlerimizin yaşadığı Suriye, Lübnan'ın en önemli müttefikidir...''²⁰ Kendisini Suriye karşıtı olarak konumlandıran aktörlerin bir araya gelmesi ile oluşmuş ve Sünni Gelecek Hareketi'nin liderliğini yaptığı 14 Mart Bloğu²¹ nezdinde ise “Suriye tarih boyunca sürekli Lübnan’a egemen olmak istemiştir; hiçbir zaman Lübnan’ı ayrı bir ülke olarak tanımamıştır ve Lübnan’da gerçekleşen suikastların ve politik krizlerin sorumlusudur.” İsrail düşman olmakla birlikte Lübnan tek başına Arap-İsrail Savaşı'nın bir cephesi olmamalıdır ve son olarak Hizbullah, Suriye ve İran'ın savaş isteyen politikalarının bir parçası olmaktan vazgeçmeli ve Lübnan egemenliği için çalışmalıdır.²²

İki kutup arasındaki ayrışma 2006 Savaşı'nda Hizbullah lehine bir ivme kazanmaya başlamıştır. Bir yandan ülkeyi dışarıdaki düşmana karşı savunma biçimi bir yandan da bu düşmanın İsrail gibi bir ‘ortak düşman’ kimliğine sahip oluşu, Hizbullah’a toplumsal tabanda mezhepler üstü bir popülarite kazandırmış, sadece Lübnan sınırları içerisinde değil Arap devletlerinin hemen hemen hepsinde Hizbullah’ın toplumsal kabulü olumlu bir seyir izlemeye başlamıştır.²³ Ancak savaş sırasında Lübnan’ın ciddi oranda maddi kayıplarına²⁴ eklenen çok sayıda sivil ölüm, 14 Mart Bloğu tarafından Hizbullah’ın suçlu olarak gösterilmesine yardımcı olmuş ayrıca Hizbullah’ın silahlarını bırakmayı kabul etmeyişi diğer gruplar tarafından kendi varlıklarına tehdit olarak algılanmıştır.²⁵ Son tahlilde Lübnan siyaseti iki keskin

15:3-4, pp. 406-07.

²⁰ Veysel Ayhan ve Özlem Tür; İçsel Dinamikler ve Ulusal Aktörler Bağlamında Lübnan Krizinin Analizi, Akademik Ortadoğu, 3/I, 2008, s. 2.

²¹ 14 Mart Bloğu: Hariri suikastının ardından Suriye karşıtı, bağımsız Lübnan savunucusu siyasal partiler ile bağımsızların bir araya gelmesi ile oluşmuştur. Suriye ve İran'ın Lübnan üzerindeki hakimiyetini reddeden geniş kitlelerin katıldığı mitingler neticesinde Suriye yanlısı hükümet istifa etmiş, Suriye Lübnan topraklarından çekilmek zorunda kalmıştır. Bu kitlesel gösterilerin yaşandığı ve 14 Mart ittifakının doğduğu süreç ABD tarafından desteklenmiş ve Sedir Devrimi olarak isimlendirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Are Knudsen, Michael Kerr; Lebanon: After the Cedar Revolution, Hurst & Company, London:2012, pp.83-125.

²² Veysel Ayhan, Özlem Tür, a.g.e., ss.2-3.

²³ Döneme ilişkin farklı ülkelerdeki Hizbullah popülaritesine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz: David Hirst; Beware of Small States: Lebanon Battleground of the Middle East, Nation Books, US:2011, pp. 375-398.

²⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Samir Makdisi, The Lebanese Civil War, 1975-1990, Institute of Financial Economics, American University of Beirut, Lecture and Working Paper Series, No. 3, 2003.

²⁵ Geniş bilgi için bkz: David Hirst, *Beware of Small States*, Faber and Faber, England:

kutba ayrılmış ve tarafların karşıt ya da taraftar kendi politikalarını Suriye üzerinden kurgulamaları ülkeyi ilerleyen yıllarda da Suriye'nin etkisi altında kalmaya mahkum etmiştir.

3. Suriye İç Savaşı'nın Etkileri

3. 1. Suriye İç Savaşı'nın Lübnan Siyaseti ve Ulusal Güvenlik Üzerindeki Olumsuz Etkileri

3.1.1. Lübnan Siyaseti Üzerindeki Olumsuz Etkiler

2000 yılında İsrail'in geri çekilmesi ile başlayan siyasal farklılıkların belirginleşmesi ve siyasal kutuplaşma 2011 senesinde Suriye'de barışçıl halk gösterileri ile başlayan olaylarla birlikte Lübnan siyaseti üzerindeki etkisini artırmaya başlamıştır. Suriye rejimi yanlısı ve batı karşıtı gruplardan oluşan 8 Mart Bloğu içerisinde Hizbullah, Emel Hareketi, Hristiyan Maruni Özgür Yurtsever Hareketi, Suriye Sosyalist Milliyetçi Partisi ve Ermeni Taşnak Partileri yer almaktadır. Suriye'ye karşı gerçekleşen "Sedir Devrimi" ile kurulan 14 Mart Bloğu ise Gelecek Hareketi, Ketaib Partisi, Lübnan Güçleri Partisi ve bağımsızlar olmak üzere Batı yanlısı ve Suriye karşıtı gruplardan oluşmaktadır.²⁶

8 Mart Bloğu lideri Hizbullah, Suriye'de 2011 yılında başlayan hadiselerde rejime önce dolaylı yollardan destek vermiş daha sonra 2013 yılı itibariyle de aktif olarak Esad rejimi yanında savaşa katılma kararı almıştır.²⁷ Nasrallah konu ile ilgili bir konuşma yaparak Hizbullah'ın bu kararını kamuoyuna duyurmuştur.²⁸ Gelecek Hareketi'nin liderliğini üstlendiği 14 Mart Bloğu ise savaşın Lübnan topraklarına taşınması tehdidi gerekçesi ile söz konusu karara defaatle karşı çıkmıştır.²⁹ İki temel siyasi grup arasındaki bu karşıtlık

2010, p. 328-374.

²⁶ Bkz: Veysel Ayhan ve Özlem Tür; *Lübnan: Savaş, Barış, Direniş ve Türkiye ile İlişkiler*, Dora Yayın, Bursa:2009, s.224-25.

²⁷ Hizbullah ilk iki yıl iç savaşa müdahale ettiği iddialarını doğrulamamış, desteğini gizlemiştir. Ancak Mayıs 2013 itibariyle Nasrallah "direnişin kazanımlarını korumak" korumak maksadıyla Suriye rejiminin yanında yer aldıklarını ve sahada aktif savaşçıların bulunduğunu kamuoyuna açıklamıştır. Philip Smyth; *The Shiite Jihad in Syria and Its Regional Effects*, The Washington Institute for Near East Policy, The Washington Institute for Near East Policy, Policy focus 138, 2015, p. 3-4.

²⁸ Marisa Sullivan; *Hezbollah in Syria*, Middle East Security Report, No.19, ISW: April 2014.

²⁹ Hizbullah'a Suriye Çağrısı, *Timeturk*, 14.03.2014.

Suriye’de ki savaşa aktif bir şekilde katılan devlet dışı aktörlerin faaliyetlerini Lübnan içine taşıma riskini artırmış, bu durum Şii-Sünni gerginliğini tırmandırmaya ve ülkedeki tehdit algısını büyütmeye başlamıştır. Hizbullah Suriye iç savaşına rejim saflarında katılarak 2006 yılında kazandığı ‘*Arap olanı koruyan/Araplara hamilik eden unsur*’ sıfatını kaybetmekle kalmamış, bu sıfatın ‘*Arap olanı öldüren unsur*’a çevrilmesi sebebiyle Lübnan içindeki meşruiyetinin sorgulanmasına da yol açmıştır.

Lübnan siyasetinde nüfuz sahibi olan ve ülke yönetiminde daha fazla söz sahibi olmayı hedefleyen Hizbullah, Suriye iç savaşına dahil olarak neden Lübnan’daki varlığının -özellikle politik- daha problemlili bir hal almasına ve daha çok sorgulanmasına yol açtı? Bu soruya Hizbullah’ın ülkedeki siyasal varlığında ve bölgede güçlü bir devlet dışı aktör (non-state actor) olarak oynadığı rolde destek olan İran ile ilişkisini sürdürme mecburiyeti bağlamında cevap vermek mümkündür.³⁰ Hizbullah kendisine destek olan İran ile kurduğu tüm iletişimini Suriye üzerinden sağlamaktadır ve olası bir rejim değişikliği Hizbullah’ın İran ile olan güçlü iletişimine ciddi zarar verme tehdidi taşır. Bir başka ifade ile, 1979 yılında ilan edilen İslam Devrimi’ni takiben kendini yeniden inşa eden İran’ın bu süreçte periferisini de inşa ettiği ve Hizbullah’ın bu periferi inşasında vücut buluşu, onun Suriye rejimini neden desteklediğini açıklayan bir argüman olarak kullanılabilir. Bu bağlamda Suriye’de olası bir rejim değişikliği Hizbullah’ın İran ile iletişiminin eskisi gibi sürdürülememesi anlamına gelecektir. Aynı gerekçe 14 Mart Bloğu’nun Suriye’ye ilişkin rejim karşıtı tutumunu da, muhalif grubun elini zayıflatmak bağlamında açıklamaktadır. Suriye geçmişten beri Lübnan’ı kendi topraklarının bir parçası olarak varsaymış ve temsili bir savaş alanı olarak görmüş, İsrail ile meselesini (Golan Tepeleri) Lübnan üzerinden çözmeye çalışmıştır. Aynı şekilde Suriye iç savaşının da Lübnan’ı içine çekmesi kaçınılmazdır. Dolayısıyla bu noktada 14 Mart Bloğu’nun Hizbullah’ın Suriye’deki varlığına karşı çıkışında savaşın ya doğrudan ya da vekaleten Lübnan topraklarına taşınması endişesinin daha öncelikli rol oynadığını ifade etmek gerekmektedir.

8 Mart ile 14 Mart Blokları arasında yaşanan Suriye politikası temelli ayrışma Lübnan’da Cumhurbaşkanını seçilememesine ve genel seçimlerin

³⁰ Hizbullah’ın iç savaşa dahil olarak neler kazandığı ve neler kaybettiği ile ilgili bir değerlendirme için bkz: Chafic Choucair; Hezbollah in Syria: Gains, Losses and Changes, Al Jazeera Center for Studies, 1 June 2016.

ertelenmesine dolayısıyla bürokrasinin tamamen kilitlemesine neden olmuştur. İki bloğun ortak bir aday belirleyememeleri ve boykot nedeniyle meclis oturumlarında toplantı yeter sayısının sağlanamaması neticesinde 29 ay boyunca Cumhurbaşkanı seçilememiştir. Cumhurbaşkanlığı seçimlerin 8 Mart Bloğu tarafından boykot edilmesi ve siyasal aktörlerin ortak bir aday üzerinde uzlaşa sağlayamama nedenlerine ilişkin çeşitli görüşler mevcut olmakla birlikte Lübnan'da cumhurbaşkanı seçimlerinin ciddi bir krize dönüşmesinde siyasal sistemin sahip olduğu yapısal arızanın ve bu arızalı yapıya bağlı olarak Suriye iç savaşının temel etken olarak rol oynadığı görülmektedir.

İç siyasetin iki kutuplu yapısında Suriye'nin oynadığı belirleyici rol, iç savaş süresince de rejimi destekleyenler (8 Mart Bloğu) ve karşıtları (14 Mart Bloğu) şeklinde etkili olmuştur. Bu ayrışma, Cumhurbaşkanı olacak kişinin Hizbullah'ın Suriye'deki varlığına müsamaha göstermesi veya Ta'if'i hatırlatarak başka ülkelerin dış işlerine karışmamak konusunda varılan ortak karara dayanarak Hizbullah'ın Suriye'den çekilmesini talep etmesi bağlamında önem arz etmiştir.³¹ Bu noktada uzmanlar cumhurbaşkansız bir Lübnan'ın, hem Suriye'deki varlığını hem de Lübnan içerisinde silaha dayalı gücünü pekiştirdiği gerekçesi ile Hizbullah için daha tercih edilebilir olduğunu ileri sürmüştür.³² Dolayısıyla söz konusu siyasal boşluğun silahlı ve siyasal bir aktör olarak Hizbullah'a hem Lübnan içerisinde hem de Suriye'de eylem ve politika kolaylığı sağlaması, cumhurbaşkanlığı seçimlerinin 29 ay boyunca yapılamamasının en önemli nedenidir.

Anayasaya göre 128 sandalyeli Lübnan meclisinde 64 kişilik Hıristiyan kontenjanı 34 Marunî, 14 Rum Ortodoks, 8 Rum Katolik, 5 Ermeni Ortodoks, diğer Hıristiyan azınlıklar ve 1 Ermeni Katolik tarafından doldurulmalı; 64 kişilik Müslüman kontenjanında ise 27 Sünni, 27 Şii, 8 Dürzi, 2 Nusayri yer almalıdır.³³ 14 Mart Bloğu'nda Gelecek Hareketi, Ketaib Partisi, Lübnan Güçleri Partisi ve bağımsızlar olmak üzere Batı yanlısı ve Suriye karşıtı gruplar yer alırken, 8 Mart Bloğunda ise Esad yanlısı Hizbullah, Emel Hareketi, Maruni Özgür Yurtsever Hareketi, Suriye Sosyalist Milli-

³¹ Taif anlaşmasında Lübnan siyasi liderleri bir başka ülkenin iç işlerine müdahale etmeme konusunda anlaşmışlardı. Anlaşma sonrası Lübnan için bkz: Augustus Richard Norton; Lebanon After Ta'if: Is the Civil War Over?, Middle East Journal, 45/III, SUMMER 1991, pp. 457-473.

³² Lina Khatib, Hezbollah's Ascent and Descent, *Carnegie*, 5 Mayıs 2016.

³³ Lübnan'da Süleyman Franci Cumhurbaşkanı Adayı, *Aljazeera*, 18 Aralık 2015.

yetçi Partisi ve Ermeni Taşnak Partileri yer almaktadır.³⁴ 14 Mart Bloğu'nun temsilcisi Sünni Gelecek Hareketi ile 8 Mart Bloğu temsilcisi Şii Hizbullah'ın milletvekili sayılarının eşit olduğu parlamentoda, Hizbullah'ın Özgür Yurtsever Hareketi³⁵ ile birlikte gerçekleştirdiği boykot Cumhurbaşkanı seçiminin 2.5 yıl boyunca sonuçlandırılmamasına neden olmuştur.

Mişel Süleyman'ın görev süresinin 20 Mayıs 2014 tarihinde sona ermesini takiben geçmişte hemen hemen her seçim döneminde olduğu gibi Lübnan yine bir çıkmaza girmiştir. Öncelikle hükümet seçimleri gerçekleştirilememiş, ülkenin içinde bulunduğu şartlar göz önünde bulundurularak bir uzlaşma hükümeti kurulmuş ve genel seçimler 20 Haziran 2017 tarihine ertelenmiştir.³⁶ Uzlaşma hükümeti ise yine ülkenin içinde bulunduğu şartlar ve siyasal sisteme dair itirazlar nedeniyle Aralık 2014'ten 31 Ekim 2016 tarihine kadar Cumhurbaşkanı seçimini nihayetlendirememiştir.

Tarafların ortak bir isim belirlemesinin önündeki en büyük engelin, Suriye iç savaşı olduğu ifade edilebilir. Bir önceki Cumhurbaşkanı Mişel Süleyman döneminde ülkedeki tüm taraflarca onaylanan Baabda Deklarasyonu, Lübnan'daki grupların başka ülkelerin iç meselelerine karışmama çizgisinde kendi aralarında anlaşmaya varmaları ile sonuçlanmıştı.³⁷ Halihazırda 14 Mart Bloğu Hizbullah'ın Suriye iç savaşına müdahil olmasına yönelik itirazlarını bu deklarasyona dayandırıyor. Bu noktada kendisini ulusal direnişin simgesi olarak tanımlayan Hizbullah'ın, Suriye'deki fiili varlığı sebebiyle, Lübnan'daki güç boşluğunu kendi çıkarları açısından daha faydalı bulduğu düşünülebilir.³⁸ Suriye meselesindeki karşıt tutum, aday gösterilen isimlerin tarihsel bağlamda 'düşman' safında yer alan kişiler olmaları gibi sebepler ülke siyasetinin en önemli iki aktörünün birbirine yakın sandalye sayısı ile birleşince ortak bir isim belirlemek neredeyse imkânsız hale gelmiştir. 14 Mart Bloğu Samir Caca'yı aday gösterirken, 8 Mart Bloğu ise Mişel Avn'ın Cumhurbaşkanı olmasını talep etmiş, taraflar 2016 yılı Ekim ayına kadar bu iki birbirine ezeli düşman isim arasında seçim yapamamış-

³⁴ Lübnan'da Cumhurbaşkanlığı Krizi, *Anadolu Ajansı*, 16 Aralık 2015.

³⁵ Özgür Yurtsever Hareketi (Free Patriarch Movement) Mişel Avn liderliğindeki Maruni 8 Mart Bloğu üyesi hareket. ÖYH lider General Mişel Avn Ekim 2016 itibarı ile Lübnan Cumhurbaşkanı olarak görev yapmaktadır.

³⁶ Lübnan Siyasetinde Hizbullah Gölgesi, *Anadolu Ajansı*, 14 Şubat 2015.

³⁷ Mario Abo Zeid; "Lebanese Presidential Elections", *Carnegie*, 14 Şubat 2015.

³⁸ Taraflar arası anlaşmazlığın nedenlerine ilişkin bkz: Heiko Wimmen; *ibid*, pp.2-3.

tır.³⁹

Son tahlilde 2,5 yıl boyunca Cumhurbaşkanlığı koltuğunun boş kaldığı Lübnan'da siyaset tamamen kilitlenmiştir. Yasama ve yürütme faaliyetlerinin gerçekleştirilemediği Lübnan'da, siyasal alandaki mezhep kotasının ülkenin tüm damarlarına nüfuz etmiş olması sebebiyle atamalar yapılamamış, gerekli kararlar alınamamış ve bürokrasi tamamen işlevsiz kılınmıştır. 31 Ekim 2016 tarihinde Hariri'nin desteğiyle birlikte Hizbullah'ın adayı Özgür Yurtsever Hareketi lideri General Mişel Avn Cumhurbaşkanı seçilmiş, ancak siyasi kriz bu seçimle de sona ermemiştir. Kasım 2016 itibarıyla hükümet kurmakla görevli Saad Hariri tüm siyasal partilerin yer alabileceği⁴⁰ 30 üyeli kabineyi kurmuş ve yeni hükümetin genel seçimlerin gerçekleştirilmesini sağlamak ve Suriye iç savaşından kaynaklanan mülteciler ile güvenlik problemlerinin çözülmesi olmak üzere iki temel misyonu olduğunu ifade etmiştir.⁴¹

3.1.2. Ulusal Güvenlik Üzerindeki Olumsuz Etkiler

Suriye iç savaşı sürecinde Lübnan siyasetinin bu savaş nedeniyle tamamen kilitlenmesi Lübnan'ı dış tehditlere karşı daha kırılğan hale getirmiş, terör kaygısı giderek artmıştır. Hizbullah'ın milis güçlerini Suriye'ye -2012 yılı sonbaharından itibaren gizli, 2013 itibarıyla ise resmen- göndermesini takiben Lübnan'da terör eylemleri artmaya başlamıştır.⁴² 2011 yılında ülkenin kuzeyinde özellikle Suriye sınırında Nusayriler ile Selefi gruplar arasında silahlı çatışmalar başlamış, söz konusu çatışmalar 2012 yılı boyunca da şiddetlenerek devam etmiştir. Lübnan'da adam kaçırma ve bombalı eylemler başta olmak üzere terör faaliyetlerinde artış görülmüştür. Söz konusu durum Suriye iç savaşının Lübnan'a sıçrayacağı endişelerini artırmış bu nedenle toplumsal gerginlik ve ayrışma daha da belirgin hale gelmeye başlamıştır. Bilhassa 2013 yılı itibarıyla IŞİD ve el-Nusra gibi örgütler aktif savaş alanında yaşanan gelişmelere Lübnan toprakları üzerinden cevap vermeye başlamıştır.

Başlangıçta Lübnan'da Hizbullah'ın hâkim olduğu bölgelerde gerçekleştiril-

³⁹ Dilek Yiğit; Lübnan'da Başkanlık Krizi, *21. YYTE*, 29 Mayıs 2015.

⁴⁰ Ketaib Partisi kendi isteği ile kabine dışında kalmıştır.

⁴¹ Saad Hariri to form new Lebanese government as PM, *Al Jazeera*, 3 Kasım 2016.

⁴² Heiko Wimmen; *ibid.*

rilen terör eylemleri, 2014 yılında yeni bir boyut kazanarak tüm ülkeyi etkisi altına almıştır. Lübnan ordusu artan terör eylemleri ve tırmanan Şii-Sünni gerginliğini nedeniyle geliştirilen 'güvenlik planı' nı uygulamaya koymuş, Aralık 2014'te Trablus'ta yaşanan çatışmalarda 27 Lübnan askeri, el-Nusra ve IŞİD tarafından esir alınmıştır.⁴³ Esir asker aileleri Beyrut'ta Meclis Binası önüne kurdukları çadırlara yerleşerek esirlerin geri alınması için baskı oluşturmaya çalışmışlardır.⁴⁴ El-Nusra'nın elinde bulunan esir askerlerden 16'sı ancak Aralık 2015'te Lübnan'ın 13 tutukluyu serbest bırakması karşılığında ülkesine dönebilmiştir.⁴⁵ 12 Kasım 2015 tarihinde Güney Beyrut'ta Burc el-Bracne (Dahiye) bölgesindeki Ayn el-Sikke Mahallesi'nde gerçekleştirilen çifte intihar saldırısında 43 sivil yaşamını kaybederken 200'ü aşkın kişi de yaralanmış, saldırıyı Işid üstlenmiştir.⁴⁶ Lübnan topraklarına taşınan şiddet eylemleri Hizbullah'a alternatif herhangi bir silahlı örgütlenmeye sahip olmayan diğer grupların hamisi arayışına girmesine neden olmuş, bu bağlamda Lübnan -nüfusu ile orantılı olarak bakıldığında- Tunus ile birlikte IŞİD saflarına en çok katılımın gerçekleştiği ülke olmuştur.⁴⁷

3.1.3. Toplumsal Tepkiler

Tüm bu sorunlara ek olarak petrol ve doğalgaz rezervi olmayan ülkede doğal kaynaklara erişime yönelik sıkıntıları çözecek mekanizmalar işlemediği için elektrik ve su kesintileri de günlük hayatı sekteye uğratmıştır. Lübnan'da tüm bu olumsuz şartlar altında, çöpleri toplamakla görevli Sukleen firmasının görev süresinin dolması ve çöplerin toplandığı en-Naime'deki merkezin istiap haddini aşmış olması ile başlayan süreç, Temmuz 2015 itibariyle sokaklarda çöp yığınlarının oluşmasına neden olmuştur. Atıkların toplanması için yapılan ihalelere dair ortaya atılan yolsuzluk iddiaları çöp sorununa siyasi bir boyut kazandırmıştır. "Kokunuz çıktı (You Stink!)" sloganıyla sosyal medyada örgütlenen inisiyatif, çöp sorunu üzerinden ülkedeki tüm problemlere yönelik bir eleştiri getirmiş, gösterilerde her iki blok liderlerinin de fotoğraflarının yer aldığı pankartlar dikkat çekmiştir.

⁴³ Işid Lübnan'a Saldırdı, *Anadolu Ajansı*, 3 Ağustos 2014.

⁴⁴ Işid Lübnanlı Askerleri Esir Aldı, *TimeTurk*, 3 Ağustos 2014.

⁴⁵ Lübnan-Nusra Esir Takası Geçekleşti, *Aljazeera*, 2 Aralık 2015.

⁴⁶ Ayşe Selcan Özdemirci; Lübnan'da Yeni Bir Eşik: 12 Kasım 2015 İntihar Saldırıları, *ORMER Perspektif*, 14, Aralık 2015, s. 3.

⁴⁷ Oytun Orhan; Suriye Krizinin Lübnan'a Etkisi: Lübnan'dan Gözlemler, *ORSAM*, 6 Şubat 2015.

Şekil I: Lübnan Çöp protestolarından bir pankart⁴⁸

Tamamen sivil bir hareket vurgusuyla sokağa çıkan protestocular, ülkedeki tüm siyasi aktörlerin sorumlu tutulduğu döviz ve pankartlar kullanarak mezhepler ve ideolojiler üstü bir dil geliştirmiştir. Öncelikle kamu sağlığı açısından ciddi tehdit oluşturan çöplerin ivedilikle toplanması çağrısında bulunan göstericiler, ayrıca yolsuzluk iddialarının soruşturulması, Çevre Bakanı Muhammed Maşnuk'un görevinden istifa etmesi ve siyasi aktörlerin bir araya gelerek Cumhurbaşkanı seçiminde artık bir uzlaşmaya varması taleplerinde bulunmuşlardır.

Olayların gerçekleştiği sırada İçişleri Bakanı Nuhad Maşnuk'un tatilini yarıda kesip ülkeye geri dönmemesi gerek sosyal medyada gerekse bizzat sokaklarda yoğun tepkiyle karşılanmıştır. Öte yandan hükümetin kriz anında dahi bir araya gelip toplantı yapamayışı ve soruna çözüm bulamayışı, protestonun dilini siyasileştirerek sokaktaki gösterilerin temel bir sistem eleştirisi haline gelmesine neden olmuştur. Hariri suikastından bugüne ülkede ilk defa bu kadar çok sayıda farklı grubun ortak bir dil geliştirerek bir araya geldiği protesto eylemlerine karşı, kolluk güçlerinin orantısız güç kullanması ve inşa edilen '*utanç*' duvarı gibi uygulamalar sivil başlayan protesto hareketini manipülasyona açık hale getirmiştir.

Kitlesel eylemlerde kritik eşik olarak görülebilecek iki-üç günlük sürenin sonunda siyasi bir irade ortaya koyulamaması ve sorunların çözümüne dair somut bir adım atılmaması, ülke içindeki çeşitli grupların çıkar sağlama arayışlarına yol açmıştır. Ancak Lübnan'ın manipülasyonlar ve çatışmalar konusundaki tarihsel tecrübelerinin olası çatışma riskinin bertaraf edilme-

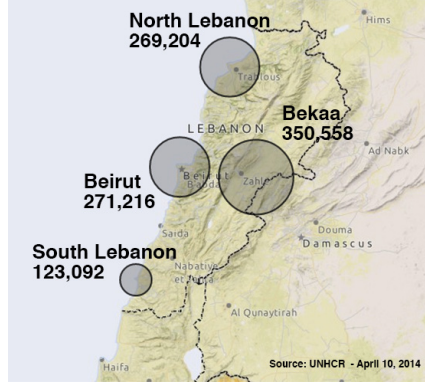
⁴⁸ Lebanon's 'You Stink' Protests, Global Voices, www.globalvoices.org..., (10.12.2015).

sinde önemli rol oynadığını ifade etmek mümkündür. Nitekim göstericiler siyasi anlamda tarafsız kimliğini korumayı başarabilmiştir. Kokunuz Çıktı (You Stink) İnisiyatifi şiddet eylemlerinde bulunan gruplarla ilgileri olmadığını ivedilikle açıklarken, bir yandan da gönüllü güvenlik birimleri oluşturarak, olası şiddet eylemlerini önlemeye çalışmış ve protesto gösterilerinin herhangi bir gruba kanalize olmadan yürütülmesini sağlamıştır. Protestocuların bekledikleri cevabı bir türlü alamamaları açlık eylemlerini başlatarak olayların daha riskli bir hal almasına neden olmuştur. Nihayet resmi açıklamaların tonu yumuşamaya ve halk ile siyasetler arasındaki duvarlar kaldırılmaya başlanmış, bir araya gelerek bir ortak karara varabilen hükümet, çöp krizini sonlandıracak bir çözüm paketi açıklamıştır. Atık toplama firmalarının talepte buldukları fiyatların yüksekliği sebebiyle çöpleri toplama görevinin belediyelere verileceğinin açıklandığı plan, Tarım Bakanı Ekrem Şuheyb tarafından sunulmuştur. Şuheyb söz konusu çözüm planı kapsamında, “Naim Çöp Toplama Merkezi”nin bir haftalığına yeniden açılması, toplama merkezi olarak ülkenin kuzeyinde yer alan Serar Akkar beldesi ile Cebel-i Lübnan’daki el-Masna bölgelerinde bulunan merkezlerin kullanılması, atık sınıflandırma merkezi olarak da güneydeki Sayda kentinin kullanılacağı ayrıca Beyrut’un kuzeyindeki Burc Hammud’ta atıkların toplanması”nın öngörüldüğünü ifade etmiştir.⁴⁹ Ancak 2015 yılı sonuna kadar Lübnan’da çöp krizinin çözümünde ilerleme kaydedilememiş, 2016 yılı da krizin çözülmeden geçici yöntemlerle bastırılmasıyla geçmiştir.

Suriye iç savaşı Lübnan iç siyasetinin tamamen kilitlenmesine neden olmuş ayrıca ulusal güvenlik risklerinin artmasına yol açmıştır. 2011 yılı itibariyle Güney ve Kuzey Lübnan’da başlayan terör eylemleri kısa sürede tüm ülkede etkili olmaya başlamıştır. Siyasal boşluk ve basit bürokratik işlemlerin dahi gerçekleştirilemiyor oluşu günlük yaşamı sekteye uğratmıştır. Elektrik, su gibi yaşamsal kaynaklara ulaşmada ciddi sıkıntıların yaşandığı Lübnan’da son olarak çöplerin toplanamayışı ile başlayan süreçte halkın siyasal sisteme dair sorgulamaları kitlesel protesto gösterileri ile ifade bulunmuş, ülke Suriye iç savaşının birincil neden olarak gösterilebileceği tüm bu problemlere dair 2016 yılı sonuna kadar ciddi bir çözüm geliştirememiştir.

⁴⁹ Ufuk Ulutaş; 5 Soruda Lübnan’da Çöp Krizi, SETA, 1 Eylül 2015.

3.2. Suriye İç Savaşı'nın Mülteciler ve Ekonomik Problemler Bağlamında Lübnan Üzerindeki Etkileri

Harita II: Suriyeli sığınmacıların Lübnan'da ki dağılımı⁵⁰

Suriye iç savaşı nedeniyle ülkesini terk etmek zorunda kalan Suriyelilerin sayısı 4 milyonu geçmiş bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) verilerine göre bugün 1.1 milyon Suriyeli Lübnan'a sığınmıştır, Lübnanlı yetkililer ise ülkelerinde bulunan Suriyeli sayısının 1.5 milyonu geçtiğini ifade etmektedirler.⁵¹ Söz konusu rakamlarla Lübnan; 2016 yılı itibariyle dünyada nüfusuna oranla en çok mülteci barındıran ülke konumundadır. Lübnan nüfusunun, BM tahminlerine göre yaklaşık 4.546.000 olduğu düşünülmektedir ve 2016 yılı itibariyle ülke, kendi nüfusunun %24'ü civarında Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır. 2011 yılı itibariyle ekonomik ve siyasal sorunların hakim olduğu Lübnan'da bu denli büyük bir sığınmacı akını var olan problemlerin çözülemeyerek büyümesine neden olduğu gibi aynı zamanda toplumsal gerginliği de tırmandırmaktadır. Dolayısı ile mülteciler meselesinin, Lübnan'ın ivedilikle çözüme kavuşturması gereken sorunlarının başında geldiği ifade edilebilir.⁵²

Filistinli mültecilerin Lübnan'a gelip bir daha dön(e)memesi deneyiminin bir sonucu olarak Lübnan'da Suriyeliler için, ufak çaplı çadır kamplarının varlığı ile birlikte, resmi mülteci kamplarının kurulmasının yasaklanması;

⁵⁰ UNHCR; Syria Regional Refugee Response, www. <http://data.unhcr.org/>, (01.12.2016).

⁵¹ Growing Up Without an Education: Barriers to Education for Syrian Refugee Children in Lebanon, www.hrw.org/report/2016...(20 Kasım 2016).

⁵² Bkz. Syria Regional Refugee Response, UNHCR, http://data.unhcr.org, (29.01.2015).

ekonomik, toplumsal ve güvenlik temelli birçok ciddi problemin gün yüzüne çıkmasına neden olmuştur.⁵³ Eski Lübnan Başbakanı Necip Mikâti konu ile ilgili olarak bir basın toplantısı düzenlemiş ve meselenin ivedilikle çözülmesi için çağrıda bulunmuştur. Günde ortalama 3 bin Suriyelinin Lübnan'a göç ettiğini belirten Mikâti “...Suriyeli mülteci sayısı Lübnan nüfusunun dörtte birine ulaşmış durumda. Bu sebeple komşu ülkelerden ve uluslararası toplumdan Lübnan'ın yükünü hafifletmek için Suriyeli mültecilerin kendi topraklarında barınabileceği güvenli bölgeler oluşturulması için girişimde bulunmasını istiyoruz...” açıklamasını yapmış ayrıca Dünya Bankası'na da Suriyeli mültecilere yardım için fon oluşturulması çağrısında bulunmuştur.⁵⁴ Nitekim ilerleyen günlerde Lübnan Dışişleri ve Göçmenler Bakanı Cebran Bassil, Mikâti'nin beyanını doğrular nitelikte bir açıklamada bulunarak, Suriyeli mültecilerin durumunu bir kriz olarak nitelendirmiş ve bu krizin Lübnan'ın varlığını tehdit ettiğini ifade etmiştir.⁵⁵ Lübnan Sosyal İşler Bakanı Raşid Derbas ise Nisan 2014'de yaptığı bir açıklamada mülteci akınının kontrol altına alınmadığını belirterek krizin sadece Lübnan'a değil tüm Arap dünyasına zarar verdiğine işaret etmiş ve Arap ülkelerine Suriye sorunu ve mülteci krizini ele almak amacıyla ivedilikle toplanma çağrısında bulunmuştur. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNCHR) Başkanı Antonio Gueters “Lübnan gibi içerideki zorluklarla sıkışan küçük bir ülke için bu durumun etkisinin sarsıcı” olduğunu açıklarken UNCHR, Lübnan'da ki Suriyeli mülteciler için kullanılmak üzere talep edilen 6.5 milyar dolarlık kaynağın sadece %14'ünü” alabildiklerini duyurarak krizin daha da derinleşeceğini ilk sinyallerini vermiştir.⁵⁶

Başlangıçta Filistin deneyiminin negatif yansıması olarak Suriyeli mülteciler için Lübnan sınırları içinde resmi bir kampa izin verilmemesi, zaman içerisinde mültecilerin ülke içerisindeki kontrolsüz dağılımının daha tehlikeli olacağını sinyallerini vermiştir. Ülkede kiraların artması, mültecilerin ucuz işgücü olarak kayıtsız çalıştırılmasından kaynaklanan problemler ve silahlı eylemlerdeki artış gibi olumsuzlukların önüne geçmek isteyen Lübnan yetkilileri, Türkiye'deki benzerlerinin örnek alınarak iki ülke sınırının Suriye tarafında bir kamp kurulması için çalışmaların başlatıldığını ilan et-

⁵³ Oytun Orhan; Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu, a.g.e., ss 4-9.

⁵⁴ Suriyeli Mültecilerin Sayısı Lübnan Nüfusunun 4'te Biri Oldu, *YDH*, 16 Ocak 2014.

⁵⁵ Lübnan'da 1 Milyon Mülteci, *BBC*, 3 Nisan 2014.

⁵⁶ Lübnan'da 1 Milyon Suriyeli, *SABAH*, 4 Nisan 2014.

mişlerdir.⁵⁷ Söz konusu girişim ile Suriyeli sığınmacıların radikalleşmesi tehdidinin önüne geçilmesi hedeflenmiş ancak kamp girişimi henüz nihayetlendirilememiştir.

Mülteci sayısının artması buna mukabil yardım kuruluşlarının yeterli kaynağı temin edememesi, 2014 yılı itibariyle olumsuzlukların daha görünür hale gelmesine sebep olmuştur. Zor şartlarda yaşayan sığınmacılara ilişkin haberlerin artmaya başladığı süreçte BM'nin Lübnan'daki mültecilere yaptığı gıda yardımını durdurduğunu açıklaması⁵⁸ durumun vahametini daha da artırmıştır. 4 çocuk annesi eşi hasta bir Suriyeli kadının yardım alamadığı için kendisini yakarak gerçekleştirdiği protesto ve akabinde mülteciler tarafından gerçekleştirilen benzer eylemler mevcut durumun zorluğunu bir kez daha göstermiştir.⁵⁹ Uluslararası sistemin mülteciler konusunda Lübnan'ın yükünü hafifletecek bir girişimde bulunmayışı ve bir yandan da el-Nusra-Hizbullah çatışması şeklinde özetlenebilecek silahlı eylemlerin yarattığı gerilim Lübnan'ı kesin bir karar almaya itmiştir. Nitekim Ekim 2014 itibari ile Lübnan, ülkelerindeki iç çatışmadan kaçan Suriyelilerin Lübnan'a girişinde kısıtlamaya gidileceğini ilan etmiştir. Sosyal İşler Bakanı Derbas konu ile ilgili olarak yaptığı açıklamada ülkenin kaldırılabileceğinden çok daha fazla mültecinin giriş yaptığını ve bu nedenle sınırların kapatıldığını bildirmiştir.⁶⁰

Ancak 2015 ve 2016 yıllarında da Suriye'den göç ilk üç yıla oranla düşük seviyelerde olmakla birlikte devam etmiş, Lübnan Türkiye'den sonra en çok mülteci barındıran ülke olma konumunu sürdürmüştür. Nüfusunun dörtte birine yakın oranda sığınmacıyı barındırmak durumunda kalan Lübnan, Suriye iç savaşından en ciddi etkilerini mülteciler meselesinde yaşamıştır. Lübnan'a gelen mültecilerin büyük çoğunluğunun Sünni-Arap olmasının hassas mezhep dengesi bakımından kamuoyunda güvenlik endişesini artırdığı ve bu endişenin mezhepsel kutuplaşmayı daha da derinleştirdiği ifade edilebilir. 2016 yılında mülteciler meselesi artık ulusal güvenlik tehdidi olarak ele alınmaya başlamış, bunda Suriye'den kaçan IŞİD militanlarının mülteci barınaklarına sığınarak saklanmaya çalışmaları büyük rol oynamıştır. Söz konusu strateji sadece Suriyeliler değil 1948 yılından beri olumsuz

⁵⁷ Lübnan'da Suriyeliler İçin Mülteci Kampı, *Habertürk*, 12 Eylül 2014.

⁵⁸ BM Gıda Yardımını Durdurdu, *Radikal*, 2 Aralık 2014.

⁵⁹ Lübnan'ın Dörtte Biri Mülteci, *Aljazeera*, 3 Nisan 2014.

⁶⁰ Lübnan Suriyeli Mültecilere Sınırını Kapattı, *Hürriyet*, 19 Ekim 2014.

ve kötü şartlarda Lübnan'da yaşamak durumunda kalan Filistinliler üzerinde de son derece olumsuz etkiler yaratmıştır.

Lübnan 1948 Arap-İsrail savaşından itibaren çok sayıda Filistinliye ev sahipliği yapmıştır. Ülkenin çeşitli yerlerine dağılmış şekilde Filistinliler için yapılmış 12 adet mülteci kampı bulunmaktadır ve söz konusu kamplar zaman içerisinde üst üste teneke yığınlarından müteşekkil şişerek genişleyen varoş mahallere evrilmiş, Lübnan özelinde ki bu durum göç çalışmalarında *kamp-kent* kavramı ile ifade bulmuştur. Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (BMMYK) verilerine göre 2016 yılı itibariyle Lübnan'da kayıtlı Filistinli mülteci sayısı 450.000'dir. Bir başka ifadeyle Lübnan'da toplam nüfusun %10u civarında Filistinli, kötü kamp koşullarında nesillerdir yaşam mücadelesi vermektedir. Söz konusu zorlu mücadele Suriyelilerin gelişiyile daha da sıkıntılı bir hal almıştır. Suriye'den gelen Filistinlilerin yanı sıra barınacak yer bulamayan diğer Sünni sığınmacılar da bu kamplara sığınmaya başlamış, insani yaşam şartlarının sağlanamadığı kamp kentlere dönüşmüş alanlarda barınma, yiyecek, elektrik ve su gibi kaynaklara erişimdeki zorlukların yanı sıra ciddi güvenlik zafiyetleri de yaşanmaya başlamıştır.

Özellikle 2015 yılı itibariyle Suriyelilerin ülkeye kabul edilmeyeceği, var olanların ülke dışarısına taşınması gerektiği minvalli açıklamaları takiben Lübnan içerisinde mültecilere yönelik resmi uygulamaların giderek negatif bir seyir izlediği görülmektedir. Filistinlilerin de dahil edildiği bu dışlayıcı tavır 2016 yılında yaşanan iki olay ile zirve noktasına ulaşmıştır. Öncelikle Sayda kentinde yer alan ve yaklaşık 100.000 Filistinliye ev sahipliği yaptığı için ülkenin en büyük mülteci kampı sıfatını taşıyan Ayn el-Hilve'de belirli aralıklarla yaşanan ufak çaplı silahlı çatışma, ülkede ki terör eylemlerine katılma ve başta IŞİD olmak üzere Suriye'den kaçan radikal militanların bu kampta saklandığı haberleri önce kamp üzerinde güvenlik önlemlerinin artırılmasına neden olmuştur. 19 Şubat 2014 tarihinde başkent Beyrut'un güneyinde yer alan Hizbullah'ın etkili olduğu Dahiye bölgesinde ard arda yaşanan iki patlamada 5 kişi yaşamını yitirmiş, 80 kişi de yaralanmış ve bombalı eylemleri Abdullah Azzam Tugayları üstlenmiştir.⁶¹ Eylemlerin faillerinden birinin Ayn el-Hilve'de ikamet eden Filistin kökenli bir Lübnan vatandaşı olması ile kamptaki zorlu yaşamın imkansız hale geldiği süreçte

⁶¹ Beyrut'ta Çifte Patlama: Beş Ölü, *Hürriyet*, 19 Şubat 2014.

başlamıştır.⁶² Önce kampa giriş-çıkışlar Lübnan ordusu tarafından kontrol altına alınmış, akabinde kampta sürekli ani baskınlar gerçekleştirilerek sayısız tutuklanma yaşanmış, Ayn el-Hilve yarı kapalı bir cezaevine dönüşmüştür. 2015 yılında Fetih Hareketi taraftarları ile Cund eş-Şam üyeleri arasında yaşanan kanlı çatışmalar kamptaki güvenlik ve baskı önlemlerini artırmış, 2016 yılında ise kampı tamamen bir hapisaneyeye dönüştürecek karar yetkililer tarafından kamuoyuna açıklanmıştır. Kasım ayında kamp içerisinde saklanan IŞİD militanlarının tutuklanmasını takiben, Lübnan resmi makamları kampın etrafına güvenlik gerekçesiyle beton duvar örülmesine karar verildiğini ve duvarın inşasına başladığını duyurmuştur.⁶³ Söz konusu uygulama sosyal medyada ve sokaklarda protesto edilmiş ancak yetkililer “utanç duvarı”nın inşasından vazgeçilmeyeceğini, bunun Lübnan’ın güvenliği için alınması gereken bir önlem olduğunu belirtmişlerdir.

Utanç duvarına ilişkin protesto ve tartışmalar devam ederken benzer bir haberde Akkar’da bulunan Reyhanlı isimli gayri resmi Suriyeli sığınmacı kampından gelmiş, Lübnan yetkilileri kampta bulunan 350 Suriyeli ailenin 10 gün içerisinde kampı boşaltmasını istemiştir.⁶⁴ Lübnan’da Reyhanlı benzeri yaklaşık 400 adet gayri resmi Suriyeli sığınmacı kampı bulunmaktadır ve Lübnanlı yetkililer özellikle radikalleşme tehdidine karşı söz konusu kampların dağıtılarak Suriyelilerin ülke geneline yayılmasını talep etmektedirler.⁶⁵ Son tahlilde Reyhanlı ve Ayn el-Hilve ile somutlaşan mülteci ve sığınmacılara yönelik dışlama politikasının Lübnan’a orta ve uzun vadede ciddi sıkıntılar yaratacağı öngörülebilir. Ülkedeki sığınmacılara yönelik ‘radikalleşme tehdidine karşı bir güvenlik önlemi olarak’ kapatılma mekanları yaratılması yahut sürekli taciz edilerek zorla yerinden edimin devam ettirilmesinin orta ve uzun vadede tam da engellenmek istenen radikalleşmeyi tetikleyeceği, yaşamlarını burada sürdürmek zorunda kalan insanların ötekileştirilerek daha hızlı radikalleşmelerine neden olabileceği iddia edilebilir. Mülteciler meselesi toplumsal ilişkiler ve güvenlik endi-

⁶² Kamp hakkında bilgi için bkz: Jaber Suleiman, The Current Political, Organizational, and Security Situation in the Palestinian Refugee Camps of Lebanon, *Journal of Palestine Studies*, 29/I, Autumn, 1999, pp. 66-80 ve Lübnan’daki Filistin Kampı, *Aljazeera*, 22 Şubat 2014.

⁶³ Lebanon builds wall near Palestinian refugee camp, *ELArabiya*, November 22, 2016.

⁶⁴ ‘Where would we go?’ Syrians fear eviction from Lebanon camps, *Middle East Eye*, December 4, 2016.

⁶⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Lebanon: No formal refugee camps for Syrians, *Aljazeera*, March 11, 2015.

şelerinin yanı sıra Lübnan'ın ekonomisinde de iki yönlü etki yaratmıştır. Öncelikle ülkenin sığınmacıların varlığı sebebiyle ciddi oranda dış yardım aldığı ve bunun ekonomiye bir ölçüde katkı sağladığı ifade edilebilir. Ancak öte yandan savaş ve sığınmacıların maliyeti nedenleriyle ekonominin çıkmaza girdiği göz ardı edilmemelidir.

Kamu borcu 55 milyar dolar olan Lübnan'ın GSYİH'sı 40 milyar dolar civarındadır. Bütçe açığını büyük oranda diasporada yaşayanların⁶⁶ harcamaları ile kapatmaya çalışan Lübnan ekonomisi, turizm, gayrimenkul ve diaspora harcamalarına bağımlı bir ekonomidir⁶⁷ ve bu üç sektörde Suriye iç savaşı nedeniyle ciddi yara almıştır. İç savaş Lübnan'ın Suudi Arabistan ve Körfez ülkeleri ile ilişkisini bozmuştur. Hizbullah'ın rejim yanında savaşmayı sürdürmesi karşısında Körfez ülkeleri tepkilerini ekonomik yaptırımlar uygulayarak Lübnan'a göstermişlerdir. Vatandaşlarına Lübnan'a gitmeme çağrısında bulunmuşlar ayrıca Lübnan'daki gayrimenkullerin satılmasını gündeme getirmişler böylelikle Lübnan'ın iki temel finans kaynağını zora sokmayı hedeflemişlerdir.⁶⁸ Lübnan diasporasının önemli bir kısmının da bu ülkelerde işçi olarak çalıştığı düşünüldüğünde Lübnan ekonomisinin hemen hemen tüm alanlarında yaptırım gücüne sahip oldukları görülmektedir.

Lübnan ekonomisi son 3 yıldır giderek büyüyen bütçe açığı sebebiyle 2013 yılında zorlu bir sürece girmiştir. 2013 yılında GSYİH'nin %9,4 üne tekabül eden bütçe açığı 2014 yılı itibariyle GSYİH'nin %10,2 si oranında genişlemiştir. Söz konusu bütçe açığı Lübnan gibi hizmet sektörüne dayalı bir ekonomiye sahip ülkede yaşanan siyasal ve güvenlik temelli problemler nedeniyle istikrara kavuşturulamamaktadır. Dünya Bankası ülke ekonomi uzmanlarından Wissam Hareke'nin sunduğu rapora göre 2014 yılı ortalarında yeni hükümetin almış olduğu kararlar ve Lübnan Ordusu tarafından uygulanmaya başlanılan Trablus Güvenlik Planı⁶⁹ emniyet konusunda istikrarı sağlamaya yönelik hamleler olarak değerlendirilmiş ve bu durum ekonomide küçük ölçekli bir gelişmenin kaydedilmesini sağlamıştır. Trablus'ta uygulanmaya başlanan planın ardından Haziran-Eylül 2014 döneminde ülkeye gelen turist sayısı %4,2 oranında artış göstermiştir. Aynı dönemde

⁶⁶ Yaklaşık 15 milyon Lübnanlı ülke dışında yaşamaktadır.

⁶⁷ Faysal İtani; Syria's War Threatens Lebanon's Fragile Economy, Rafik Hariri Center for the Middle East, Atlantic Council Issue Brief, p. 2.

⁶⁸ Faysal İtani; İbid, pp. 2-3.

⁶⁹ Bkz: Army Detains 43 in Tripoli as Security Plan Launched, *Daily Star Lebanon*, April 1, 2014.

özellikle yabancı yatırımcılara verilen inşaat ruhsatlarının artışı ile (%8,4) tüketici güven indeksinde %20'lik bir yükseliş yakalanmıştır.⁷⁰

Bu bağlamda hizmet sektörüne dayalı Lübnan ekonomisinin kısa vadede problemlerini aşmak için ivedilikle ülkedeki güvenlik problemlerini kontrol altına alması gerektiği gözlemlenmiştir. Tüm bu olumsuzluklara rağmen enflasyon oranında ciddi düşüş kaydedilmiştir. 2012 yılında tüm zamanların en yüksek enflasyon oranına (%11.10) ulaşılması acil müdahaleyi gerekli kılmış, alınan önlemler sonucu 2014 yılında ciddi bir düşüş yakalanarak oran %0.88'e gerilemiştir.⁷¹ Dünya genelinde ciddi bir kriz olarak değerlendirilen işsizlik probleminin ulaştığı tehlikeli boyut Lübnan'da da ekonomiyi olumsuz etkileyen faktörler arasında yerini üst sıralarda almıştır.⁷² Suriyeli mültecilerin iç piyasada ucuz iş gücü olarak kullanılması hem istihdam problemi yaratmış hem de mültecilere yönelik toplumsal kabulü olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Ulusal Bilimsel Araştırmalar Komisyonu'nun (NCSR) konuya ilişkin düzenlediği seminerde 2014 yılı itibariyle Lübnan'daki işsizlik oranının %24 e yükseldiği ve bu oranın %35 inin genç işsizlerden oluştuğu ifade edilmiştir. Sanayi Bakanı Hacc Hassan Lübnan'ın ithalat-ihracat dengesizliğine vurgu yaparak yılda 19 milyar dolar ithalat yapan Lübnan'ın ihraç ettiği ürünlerin toplamda ancak 4 milyar dolar seviyesinde seyrettiğini açıklamıştır. Hassan Lübnan ekonomisinin temel problemlerinden biri olarak değerlendirdiği beyin göçünü engellemek ve kendi ihtiyacını ucuza karşılayabilir sanayiye sahip olabilmek için ciddi politikaların yürütülmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁷³

2014 yılı ikinci yarısı itibariyle özellikle daha düşük petrol fiyatları ve daha güçlü ekonomik performans nedeniyle GSYİH'de %2'lik bir büyüme yaratmıştır. Elbette bunda yerinden edilmiş Suriyeliler için gönderilen paranın ödeme dengesi kaleminde kullanılmasının etkisi olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Yine aynı dönem itibariyle güvenlik koşullarında kaydedilen göreceli iyileşme ve siyasetler arasında başlayan diyalog görüşmeleri tüketici ve yatırımcıları olumlu şekilde etkilemiştir. IMF verilerine göre

⁷⁰ Dana Halawi; World Bank Projects Wider Fiscal Deficit, *DailyStar Lebanon*, 16.12.2014.

⁷¹ Trading Economics, Lebanon Inflation Rate, 2014, www.tradingeconomics.com, (10.12.2016).

⁷² Bkz: International Labour Organization, "World of Work Report 2014: Developing with jobs", www.ilo.org..., (10.04.2015).

⁷³ Justin Salhani; Youth and unemployment Hits 35 pct in Lebanon, *DailyStar Lebanon*, 6 Haziran 2014.

2015 yılında enflasyon oranı -4.08den -3.9a yükselmiş, GSYİH %2lik bir büyüme kaydederek 45.73 milyar dolar olmuş, kişi başına düşen GSYİH ise 7315 dolara yükselmiştir.⁷⁴

Söz konusu olumsuz ekonomik tablo Suriyeli sığınmacılara karşı toplumsal kabulü de olumsuz etkilemiştir. İşsizlik, konut kiralarındaki yükseliş ve kaynakların kıtlığı nüfusun göç nedeniyle ani artışına karşı toplumsal huzursuzluğu artırmış ülkede Suriyelilere karşı olumsuz bakış ve dışlama refleksi artmıştır. Son tahlilde Suriyeliler ülkenin istenmeyenleri olarak daha zor şartlar altında Lübnan'da varlıklarını sürdürmek zorunda kalmışlardır.

4. Sonuç

2011 yılında Suriye'de başlayan halk hareketlerinin kanlı ve bitmek bilmeyen bir iç savaşa dönüşmesi tüm bölge ülkelerini hatta neden olduğu mülteci krizi nedeniyle de tüm uluslararası sistemi derinden etkilemiştir. Suriye iç savaşı ve bölgedeki başta Irak olmak üzere diğer istikrarsız ülkelere göç eden kişilerin sayısındaki ani yükseliş II. Dünya Savaşı'ndan bugüne kadar görülen en büyük zorla yerinden edilmiş insan sayısına ulaşılmasına neden olmuştur. 2016 yılı itibariyle 60 milyonu aşkın insan zorla yerinden edilmiş, Suriye en çok göç veren ülke olarak dünyada birinci sıraya yerleşmiştir. Avrupa ülkelerinin mültecilere karşı sert tutumu krizi içinden çıkılmaz hale getirmiş ve sığınmacıları AB sınırlarından uzak tutmaya yönelik politikalar Suriyelilerin büyük ölçüde Türkiye, Lübnan ve Ürdün'de tutulu kalmasına yol açmıştır. Söz konusu durum bilhassa nüfusunun dörtte bir kadar Suriyeliyi barındıran Lübnan'da sosyal, ekonomik ve siyasi bir takım ciddi problemlerin yaşanmasına neden olmuştur.

Bu noktada Suriye ile tarihsel ilişkilerinin niteliği, parçalı etnik-dini yapısı ve bu yapının iç siyaset üzerindeki olumsuz yansımaları nedenleriyle Lübnan, Suriye iç savaşından en çok etkilenen ülkeler arasında yer almıştır. İç savaşın ülkeye yansımaları en çok siyasal sistemin işleyemez hale gelişi, ulusal güvenlik riskleri, mültecilere bağlı yapısal değişimler ve ekonomik sıkıntılar üzerinde görülmüştür. Lübnan'da 2011 yılı itibariyle güvenlik riskleri artmış, kontrolsüz sınır geçişleri ülkeyi terör eylemleri ve temsil savaşları noktasında oldukça kırılgan bir hale getirmiştir. Öte yandan ülke iç siyasetini şekillendiren temel unsur olan Suriye'de savaşın varlığı

⁷⁴ Trading Economics, Lebanon 2015, www.tradingeconomics.com, (10.12.2016).

iç siyasetteki ikili yapıyı keskinleştirmiş ve gruplar arası gerginlik siyasetin tamamen tıkanmasına yol açmıştır. Hizbullah liderliğindeki 8 Mart Bloğu'nun Suriye rejimini destekleyen politikaları ve Suriye'de aktif olarak savaşa dahil olmaları Lübnan içerisinde bir yandan terör eylemlerinin şiddetlenmesine neden olmuştur. Ayrıca siyasal anlaşmazlığı körükleyerek ülkede Cumhurbaşkanlığı makamının 2.5 yıl süreyle boş kalmasına ve fiili parlamentonun yokluğuna yol açmıştır.

Lübnan devlet dışı aktörlerin yanı sıra bölge ülkeleri ve uluslararası güçler içinde temsil savaşları sahası haline gelmiştir. Ülkede genel seçimler yapılamamış, son dört yılda terör eylemleri giderek artmış ve son tahlilde ülke çöplerin dahi toplanamadığı, hiçbir bürokratik işlemin yapılamadığı kaotik bir yapıya bürünmüştür. Son tahlilde ülke içerisinde hakim olan kaos ortamının giderek artan bir tehdit algısı ve korku atmosferi yarattığını ifade etmek mümkündür. Söz konusu algı ile atmosferin birbirini besleyerek yeniden inşa ettiği bu noktada Lübnan'daki kaos ortamı giderek büyümektedir. Bu minvalde Lübnan'ın geleceğinin büyük oranda Suriye'nin kaderine bağlı olduğu ve Suriye meselesi çözülmeden ülke içerisinde huzurun tesis edilmesinin giderek zorlaştığı ifade edilebilir.

Kaynakça

Kitap ve Makaleler

Albert Hourani, *Syria and Lebanon: A Political Essay*, Oxford University Press, NewYork: 1968.

Are Knudsen, Michael Kerr; *Lebanon: After the Cedar Revolution*, Hurst &Company, London:2012.

Augustus Richard Norton; *Lebanon After Ta'if: Is the Civil War Over?*, *Middle East Journal*,45/III, SUMMER 1991, pp. 457-473.

Ayşe Selcan Özdemirci; *Lübnan'da Yeni Bir Eşik: 12 Kasım 2015 İntihar Saldırıları*, *ORMER Perspektif*, 14, Aralık 2015.

Chafic Choucair; *Hezbollah in Syria: Gains, Losses and Changes*, *Al Jazeera Center for Studies*, 1 June 2016.

Dana Halawi; *World Bank Projects Wider Fiscal Deficit*, *DailyStar Lebanon*, 16.12.2014.

David Hirst; Beware of Small States: Lebanon Battleground of the Middle East, Nation Books, US:2011.

Dilek Yiğit; Lübnan'da Başkanlık Krizi,21.YYTE, 29 Mayıs 2015.

Faysal Itani; Syria's War Threatens Lebanon's Fragile Economy, Rafik Hariri Center for the Middle East, Atlantic Council Issue Brief.

Fawwaz Traboulsi;A History of Modern Lebanon, Pluto Press, London:2007.

Growing Up Without an Education:Barriers to Education for Syrian Refugee Children in Lebanon, www.hrw.org/report/2016...(20 Kasım 2016).

Heiko Wimmen; Balancing on the Brink: Lebanon, Tangled up in the Syrian war, Struggles to Maintain Its Stability, German Institute for International and Security Affairs, SWP Comments 24, April 2015.

Jaber Suleiman, The Current Political, Organizational, and Security Situation in the Palestinian Refugee Camps of Lebanon, Journal of Palestine Studies, 29/I, Autumn, 1999.

Kemal Salibi; A House of Many Mansions: The History of Lebanon Reconsidered, I.B. Tauris, London: 2002.

Lina Khatib, Hezbollah's Ascent and Descent, *Carnegie*, 5 Mayıs 2016.

Marisa Sullivan; Hezbollah in Syria, Middle East Security Report, No.19, ISW: April 2014.

Mario Abo Zeid; "Lebanese Presidential Elections", *Carnegie*, 14 Şubat 2015.

Mehmet Çelik; Lübnan'da Milliyetçiliğin Fikri Temelleri ve Oluşumu, The Journal of Academic Social Science Studies, N. 35, Summer I, 2015, ss. 439-450.

Muhammad A. Faour; Religion, Demography, and Politics in Lebanon, Middle Eastern Studies, 43/VI, November 2007, pp. 909 – 921.

Mustafa Öz, "Dürzilik", D.İ.A., C. X, s.46.

Nicholas Blanford; Killing Mr. Lebanon: The Assassination of Rafik Hariri and Its Impact on the Middle East, I.B. Tauris, London: 2006.

Oytun Orhan; 2009 Lübnan Seçimleri: Kazananlar, Kaybedenler ve Türkiye, ORSAM, Rapor No:4, Temmuz 2009.

Oytun Orhan; Suriye Krizinin Lübnan'a Etkisi: Lübnan'dan Gözlemler, *ORSAM*, 6 Şubat 2015.

Philip Smyth; The Shiite Jihad in Syria and Its Regional Effects, The Washington Institute for Near East Policy, The Washington Institute for Near East Policy, Policy focus 138, 2015.

Saad Hariri to form new Lebanese government as PM, *Al Jazeera*, 3 Kasım 2016.

Samir Makdisi, The Lebanese Civil War, 1975-1990, Institute of Financial Economics, American University of Beirut, Lecture and Working Paper Series, No. 3, 2003.

Simon Haddad; Lebanon: From Consociationalism to Conciliation, Nationalism and Ethnic Politics, 15:3-4, pp. 398-416.

Syria Regional Refugee Response, *UNHCR*, <http://data.unhcr.org>, (29.01.2015).

UNHCR; Syria Regional Refugee Response, [www. http://data.unhcr.org/](http://data.unhcr.org/), (01.12.2016).

Veysel Ayhan ve Özlem Tür; *Lübnan: Savaş, Barış, Direniş ve Türkiye ile İlişkiler*, Dora Yayın, Bursa:2009.

Veysel Ayhan ve Özlem Tür; İçsel Dinamikler ve Ulusal Aktörler Bağlamında Lübnan Krizinin Analizi, Akademik Ortadoğu, 3/I, 2008.

William Harris; Lebanon: A History 600-2011, Oxford Press, New-York:2012.

Youssef Chaitani; Post-Colonial Syria and Lebanon: The Decline of Arab Nationalism and the Triumph of the State, I.B. Tauris, New York:2007.

İnternet Kaynakları

About Lebanon: Administrative Division, The Central Administration of Statistics (CAS), www.cas.gov.lb

Army Detains 43 in Tripoli as Security Plan Launched, *Daily Star Lebanon*, April 1, 2014

Beyrut'ta Çifte Patlama: Beş Ölü, *Hürriyet*, 19 Şubat 2014.

BM Gıda Yardımını Durdurdu, *Radikal*, 2 Aralık 2014.

Hizbullah'a Suriye Çağrısı, *Timeturk*, 14.03.2014

International Labour Organization, "World of Work Report 2014: Developing with jobs", www.ilo.org..., (10.04.2015).

İşid Lübnan'a Saldırdı, *Anadolu Ajansı*, 3 Ağustos 2014.

İşid Lübnanlı Askerleri Esir Aldı, *TimeTurk*, 3 Ağustos 2014.

Justin Salhani; Youth and unemployment Hits 35 pct in Lebanon, *DailyStar Lebanon*, 6 Haziran 2014.

Lübnan'da Süleyman Franci Cumhurbaşkanı Adayı, *Aljazeera*, 18 Aralık 2015.

Lebanon builds wall near Palestinian refugee camp, *ElArabiya*, November 22, 2016

'Where would we go?' Syrians fear eviction from Lebanon camps, Middle East Eye, December 4, 2016.

Lebanon: No formal refugee camps for Syrians, *Aljazeera*, March 11, 2015.

Lübnan'da Cumhurbaşkanlığı Krizi, *Anadolu Ajansı*, 16 Aralık 2015.

Lübnan Siyasetinde Hizbullah Gölgesi, *Anadolu Ajansı*, 14 Şubat 2015.

Lübnan-Nusra Esir Takası Geçekleşti, *Aljazeera*, 2 Aralık 2015.

Lübnan'da 1 Milyon Mülteci, *BBC*, 3 Nisan 2014.

Lübnan'da 1 Milyon Suriyeli, *Sabah*, 4 Nisan 2014.

Lübnan'da Suriyeliler İçin Mülteci Kampı, *Habertürk*, 12 Eylül 2014.

Lübnan'ın Dörtte Biri Mülteci, *Aljazeera*, 3 Nisan 2014.

Lübnan Suriyeli Mültecilere Sınırını Kapattı, *Hürriyet*, 19 Ekim 2014.

Lebanon's 'You Stink' Protests, Global Voices, www.globalvoices.org..., (10.12.2015).

Suriyeli Mültecilerin Sayısı Lübnan Nüfusunun 4'te Biri Oldu, *YDH*, 16 Ocak 2014.

Taif Agreement, www.un.int/lebanon, (25 Kasım 2016).

Ufuk Ulutaş; 5 Soruda Lübnan'da Çöp Krizi, *SETA*, 1 Eylül 2015.